

Kees Verhoeven (46) was jarenlang een van de belangrijkste IT-experts in de Tweede Kamer. In zijn boek 'De Democratie Crasht' schrijft hij over die periode en waarschuwt hij vooral voor de groeiende onmacht van de politiek in een digitaal tijdperk. Tijdens de boekpresentatie van 30 januari waren er diverse prominenten aanwezig die zijn zorgen deelden. Maar ze lieten ook een optimistisch geluid horen.

# De democratie

In de goed gevulde zaal van Beeld & Geluid in Den Haag zijn onder meer hoogleraar ICT en sociale verandering Valerie Frissen en ICT-expert Brenno de Winter aanwezig om hun gedachten over het boek van Verhoeven te delen. Een derde aanwezige is de voormalig fractievoorzitter van de ChristenUnie Gert-Jan Segers, die na een lange periode eveneens stopte als Kamerlid.

De presentatie begint met een aantal televisiefragmenten waarin Kees Verhoeven als beginnend Kamerlid onder meer te zien is in de supermarkt en als vader, voetballend met zijn zontje. In die tijd was hij nog niet de aangevoerde man voor ICT-onderwerpen. "Wat niet iedereen weet is dat ik eigenlijk een digibeet ben. Josta (zijn vrouw, red.) regelt de digitale televisie wanneer die niet werkt." Voor een beginnend Kamerlid is in beeld komen bij de kiezers het belangrijkste. "Doe maar niet, ICT kan nooit op een leuke manier in beeld worden gebracht, hoorde ik vaak."

Dat beeldvorming door partijen vaak belangrijker wordt gevonden dan de inhoud, dat weet ook Segers; de politieke ervaringen waar Verhoeven in zijn boek over schrijft komen hem bekend voor. Hoewel ze in de Tweede Kamer vaak tegenstanders waren, kunnen Verhoeven en Segers op persoonlijk vlak goed met elkaar door één deur. Jarenlang reden ze samen vanuit hun woonplaats naar Den Haag. "We zijn onderhevig aan allerlei 'prikkel's' waardoor we ons anders gedragen dan eigenlijk zou moeten", aldus Segers die de enorm toegenomen werkdruk hekelt. "Ieder appje, elk berichtje betekent als Kamerlid potentieel werk. Vakanties en zondagen wil je vrijhouden, maar je ziet het dan via je telefoon binnenkruipen. Dat draagt allemaal bij aan slechte besluitvorming. Om goed tegengas te kunnen bieden tegen de 'wetgevingsmachine' van de ministeries is tijd en ruimte nodig en dat is steeds meer onder druk komen te staan." Zowel Segers als Verhoeven erkent dat ze als Kamerlid bij politieke beslissingen weleens fouten hebben gemaakt. Zo wordt wel gesteld

Door **Sjoerd Hartholt**  
Beeld **iBestuur/Barry Hage**



...maar het is nog niet te laat

dat de aanpak van de 'Bulgarenfraude', destijds met steun van de ChristenUnie, de genesis is van de toeslagenaffaire.

## Desinformatie

De politiek wordt mede dankzij internet steeds gejaagder, met alle gevolgen van dien. Maar niet alle gevolgen van digitalisering zijn slecht voor de democratie. Valerie Frissen wijst erop dat internet ervoor heeft gezorgd dat burgers nooit eerder zo goed in staat waren om zichzelf te informeren. Ze roemt de verbindende kracht die internet en zijn online community's heeft; bijvoorbeeld voor patiënten die in patiëntenorganisaties ervaringen kunnen uitwisselen. "Deze verbindende kracht heeft op vele manieren bijgedragen aan democratie. Alleen wordt daar tegenwoordig ook een nieuwe draai aan gegeven door tegenbewegingen die de democratie omver willen werpen. Die tegenbeweging was er altijd wel, maar wordt nu gevoed met sterkere instrumenten." Frissen deelt de zorgen van Verhoeven over de ontwrichtende werking van desinformatie, en is blij dat hij in zijn boek met voorstellen voor beleidskaders en randvoorwaarden komt die de ontwikkelingen ten goede kunnen keren. "We kunnen opgeven en onder een deken kruipen, maar Kees schetst genoeg aanknopingspunten."



Kees Verhoeven, Valerie Frissen (hoogleraar digitale technologie en sociale verandering), Brenno de Winter (ICT-deskundige) en Gert Jan Segers (voormalig fractievoorzitter ChristenUnie).



Alexander Pechtold vraagt of de journalistiek niet te afhankelijk is geworden van de grote techbedrijven.

Frissen is het ook eens met de stelling van Verhoeven dat de overheid de grip op Amerikaanse techreuzen kwijt is geraakt. De politiek heeft dat volgens haar jarenlang zwaar verwaarloosd. "We hebben te lang vertrouwd op zelfregulering op het internet, gelukkig is de overheid inmiddels bezig om de grip terug te krijgen. De Europese Unie probeert met wetgeving bij te dragen aan betere gegevensbescherming en privacy." Frissen ziet ook andere bemoedigende signalen, zoals de Nederlandse onderwijswereld die diverse techreuzen aan tafel dwingt op basis van privacyonderzoeken en nieuwe randvoorwaarden stelt die gelden voor alle gebruikers.

#### Kritischer toetsen

ICT-expert Brenno de Winter wordt als medeontwikkelaar van de CoronaMelder gevraagd naar de manier waarop de overheid met IT-projecten omgaat; iets waarover Verhoeven in zijn boek kritisch is. Ook De Winter ziet veel verbeterpunten, maar hij herkent ook positieve signalen. "Er is wat mij betreft een andere benadering dan voorheen. In korte tijd wilde de overheid een corona-app ontwikkelen, maar het aanbod van de leveranciers voldeed niet." Voor het eerst werden oplossin-

gen niet 'zomaar' uit de markt gehaald, maar werden ze vooraf kritisch bekeken en afgewezen wanneer ze niet aan alle eisen voldeden. "Het is belangrijk dat er goed getoetst wordt. Daarmee maak je het werk van ambtenaren uiteindelijk ook gemakkelijker." De strenge toetsing van voorstellen voor de CoronaMelder bleek een uitstekende stok achter de deur wanneer er niet voldaan werd aan gestelde privacy-eisen. Ambtenaren die daarover heen wilden stappen kregen te horen dat ze dat dan maar zelf moesten uitleggen aan de Kamer. "En dan kreeg ik toch mijn zin", aldus De Winter.

#### Techno-pessimisme

Als Verhoeven, Segers, De Winter en Frissen gezamenlijk de balans opmaken is de conclusie: de digitalisering van de overheid zorgt meer voor 'ontsporing' dan voor democratisering. "Het wantrouwen dat er nu is in de samenleving heeft alles met digitalisering te maken. Een overheid met een enorme hoeveelheid data roept wantrouwen op. Het leidt tot concentratie van de macht", zegt Verhoeven. Segers heeft er een 'onbestemd gevoel' bij dat de overheid een drang heeft om zichzelf met technologie doelen aan te laten meten. De Winter vindt echter dat technologie niet de enige boosdoener is. "Het is vooral de manier waarop je er als overheid mee omgaat."

Het 'techno-optimisme' van het millennium heeft plaatsgemaakt voor techno-pessimisme, constateert Frissen. "Polarisatie was eerder ook aanwezig in de samenleving; technologie is daar niet per se schuldig aan. Maar het is wel een amplificatiefactor. Polarisatie is ook niet per se slecht voor de democratie, maar je moet geen voedingsbodem voor 'giftige' zaken creëren."

Verhoeven denkt dat de media, die ook steeds verder gedigitaliseerd zijn, daar een bepalende rol in hebben. "Media zijn afhankelijk van clicks op artikelen en zijn dus gebaat bij het creëren van zoveel mogelijk ophef. Polarisatie is een verdienmodel geworden. De publieke omroep laat zich leiden door kijkcijfers in plaats van programma's die iets goeds kunnen betekenen voor Nederland. Politici hebben daar een belangrijke rol in, maar dat geldt net zo goed voor de burgers, die niet alle informatie die zij consumeren voor waarheid moeten aannemen. Een stevig debat blijft nodig, maar wel op feiten gebaseerd en niet op desinformatie."

#### Tegenmacht organiseren

Ook voormalig D66-leider Alexander Pechtold, tegenwoordig directeur van het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen, is aanwezig. Hij vraagt of het niet te laat is om nog een tegenmacht te organiseren nu de journalistiek steeds afhankelijker wordt van de grote techbedrijven om winstgevend te blijven. De Winter gelooft er nog wel in. "Zo eeuwig is de positie van techbedrijven niet. Hyves en Altavista zijn bijvoorbeeld weg-

gevaagd. In de Verenigde Staten worden techreuzen opgebrouwen in meerdere delen. Nederland kan in zijn eentje niet zoveel uitrichten, maar de Europese Unie kan dit via wetgeving wel. Dat vormt een blok waar techreuzen niet omheen kunnen."

Verhoeven put eveneens hoop uit ontwikkelingen vanuit de Europese Unie. "Zeker op gebied van digitalisering wordt er heel veel gedaan en kan de macht van techreuzen doorbroken worden. Iedereen klaagt nu bijvoorbeeld over de GDPR (hier AVG), de Europese privacywetgeving, maar we mogen daar juist

## Tegenbeweging die de democratie omver wil werpen was er altijd wel, maar wordt nu gevoed met sterkere instrumenten

zeer dankbaar voor zijn. Het verschil met de Verenigde Staten op gebied van gegevensbescherming is enorm groot. Veel partijen zijn bang om Europa meer soevereiniteit te geven, maar daarmee kan juist veel bereikt worden."

"De Democratie Crasht" is een zorgwekkend verhaal, concluderen de sprekers. Maar zowel Frissen, De Winter, Segers als Verhoeven zelf hebben er vertrouwen in dat het nog niet te laat is om in te grijpen.

*Op iBestuur.nl staan recensies van 'De Democratie Crasht' van Paul Diederer (Rathenau Instituut), Paul Strijp (provincie Noord-Holland) en Laura de Vries (Mr. Hans van Mierlo Stichting).*